

Humanismus

- myšlenkový proud, *humanus* = lidský
- za prvního představitele považován Francesco Petrarca
- lidé už se nezabývají jen studiem teologie, ale i studiem odvětví ryze lidských = studia *divina*
- *ad fontes* = k pramenům (ne jen poslouchat komentáře, ale umět řecky a přeložit si díla sám)
- základní knihou je bible, všechny knihy vytištěny do roku 1500 = *inkunábule*, jsou nesmírně drahé
- Kronika trojanská

Filosofie

- Lorenzo Valla: mezi prvními říkal, že Konstantinova donace (díky které církev odvozuje svoje právo na Řím) je faleš, že to nepsal Konstantin, spis O slasti (nejlepší dobro pro člověka je slast)
- Pietro Pomponazzi, Niccolò Machiavelli (vladař)
- *platonismus* = ve Florencii platonská akademie

Věda

- svět není konečný a vše se netočí kolem Země
- Mikuláš Koperník: heliocentrická teorie, rotace Země kolem své osy
- Johannes Kepler: Keplerovy zákony, planety neobíhají po kružnici, ale po elipse, zkonstruoval dalekohled
- Tycho de Brahe: astronom na dvoře Rudolfa II., pohřben v kostele Panny Marie před Týnem
- Galileo Galilei: dalekohled, Měsíc není pravidelná koule, nakonec pronásledován církví, dožil v domácím vězení, „a přece se točí“, což nejspíš neřekl
- Giordano Bruno: dominikán, vzdělanec, vesmír je nekonečný, upálen

Anatomie

- poskočila znalost lidského těla v rámci prvních pitev

Společenské vědy

- Erasmus Rotterdamský: kritizuje nežádoucí jevy ve společnosti, sepsal v díle Chvála bláznivosti
- Jan Amos Komenský: filosof, pedagog, Labyrint světa a ráj srdce
- *utopie* = něco neuskutečnitelného v praxi, nereálného
- Thomas More: Utopia, líčí ideální společnost
- Thomaso Campanela: utopie sepsána v díle Sluneční stát

Reformace v 16. st. v Německu

- = snaha o nápravu, obnovení církve
- žít v chudobě a čistotě, vyřešit papežské schizma, ne svatokupectví, ne korupci v církvi, ne světské moci v církvi
- **konciliarismus** = svolávání konciliů

- **papalismus** = svolávání kocilů papežem
- šlechta si dělá záslusk na majetek církve
- tzv. *první reformace* **John Wyclif** 14. st.
- tzv. *česká reformace* 15. st. → rozdělení církve
- **Martin Luther** kazatel, tolog, reformátor
- 1517 přibíl na dveře kláštera v Wittenberku 95 tezí proti církvi, kvůli knihtisku se rychle šíří
 - proti odpustkům, kritizuje církev "mezi člověkem a bohem nemusí být nic", přeložil bibli do němčiny, chtěl pod obojí, proti celibátu
- 1520 papež **Lev X.** vydává bulu s hrozbou do kladby Luther veřejně spálil, 1521 papež ho exkomunikoval
- 1521 **Karel V.** vydává WORMSKÝ EDIKT
 - **Fridrich III. Moudrý**, saský kurfiřt umožnil bydlet na Wartbugu Lutherovi
- 1522 ZAKLÁDÁ LUTHERÁNSTVÍ
- Filip Melanchon – přítel a poradce Luthera
- 1524 – 1526 NĚMECKÁ SELSKÁ VÁLKA, cílená proti vrchnosti, chtějí snížit daně a odstranit robotu, lovit ryby v panských rybnících – sociální, nikoliv náboženské požadavky, spojeno s *chiliasmem*; aktivity nevzdělaných jedinců, významný vůdce: **Tomáš Müntzer** (kazatel)
- 1525 povstání potlačeno v Durynsku, o rok později i v ostatních částech
- 1533 – 34 *Münsterská komuna* – nejradikálnější program reformačního hnutí, poražen po 16 měsících
- 1529 ŘÍŠSKÝ SNĚM VE ŠPÝRU - katolíci se snaží potlačit luterány → bránili se, že hlasovat o něčí víře se nedá → označení *protestanti*
- 1531 *Šmalkaldský svaz* = vojenské sjednocení protestantů
- 1546 – 47 ŠMALKADSKÁ VÁLKA, protestanti proti katolíkům, BITVA U MÜHLBERGU, porážka protestantů
 - lutheránství se ale v SRŘ šíří dál
- 1555 AUGSPURSKÝ MÍR: čím vládá, toho víra (*cuius regio, eius religio*), Karel V. s tím není ztotožněný →
 - důsledek: šlechta se může rozhodnout, poddaní mají víru svého pána
- 1556 Karel V. odestupuje → faktické vítězství protestantů
 - důsledek: SRŘ je rozdrobená

Šíření luteránství

- v těchto státech: Skandinávie (Švédsko, Dánsko), Podablí (polská města jako Toruň, Poznaň, hanzovní města Talin a Riga), Uhersko (Slovensko, Sedmihradsko), České země (německy mluvící města ve Slezsku a v Čechách)

Švýcarská reformace (Měšťanská reformace)

- v této době probíhal švýcarský boj o nezávislost na SRŘ v 20. letech 16. st., válka mezi jednotlivými švýcarskými kantony (katolické x švýcarské)
- **Ulrich Zwingli** (1484-1531) – vůdce švýcarských kantonů, radikálnější než Luther, důraz na morálku, poddanstvo má právo se vzbouřit, když se šlechta nechová správně, odmítají katolické tradice (přijímání, ikony), pak padl v boji

- **Jan Kalvín** (1509-1564) – teolog francouzského původu, útočiště v Ženevě, vlivy Luthera, Zwingliho, učení předdestinace – je už o člověku od začátku určeno, zda bude spasen nebo zatracen, ale člověk to neví, takže by se měl chovat správně, v průběhu života se dovídá zda je ten bohem vybraný
- *kalvinismus* – důraz na pracovitost, skromnost, individualitu, podnikavost - jakýsi prvopočátek (dejme tomu) kapitalistického, podnikavého mindsetu, pevné morální zásady - prostě se v životě nebav, nebo nebudeš spasen
- kalvinismus rozšířen v Anglii (významné pro osidlování S Ameriky), Uhersku, ...

Protireformace

- Katolíci chtějí zpátky získat ztracené pozice, zabránit šíření nekatolických církví, snaží se o přestavbu katolické církve
- se souhlasem papeže byl r. 1540 založen nový řád – **Jezuité** (Societas Jesu), zakladatel Ignác z Loyoly, přísný řád, odpovídají jen papežovi, účely rekatolizace, misionářství, zřizovali a vedli většinu škol
- r. 1542 založení *Svaté inkvizice* – no, inkvizice, dále zakazují některé knihy, píší jejich seznamy (Index librum prohibitorum)
- TRIDENTSKÝ KONCIL (1545-1563) – přelom ve fungování katolické církve, odmítnuta radikální reformace, jediná autorita je papež, ale musí se omezit hromadění církevních úřadů v rukou jednotlivce a že duchovní musí být vzdělaní – biskupské semináře pro výchovu nových kněží